

मुख्यमंत्री सुखविन्दरसिंह-
सुकुः - विदेशेषु अपि
हिमाचलीयुवभ्यः सर्वकारः
जीविकां प्रदास्यति
राज्यसर्वकारः

हिमाचल - विधानसभा
बजटसत्रम् : 14
फरवरीतः आरभ्यते

दौलतसिंहकोठारी
भारतस्य प्रसिद्धः
वैज्ञानिकः

प्रासङ्गिकवार्ताः

हिमाचलपूर्णराज्यदिवसस्य
राष्ट्रीयमतदाता
दिवसस्य च
शुभकामनाः

प्रतिवर्षं २५ जनवरी दिनाङ्के
राष्ट्रीयमतदातादिवसः आचर्यते।
राष्ट्रीयमतदातादिवसस्य उद्देश्यं
नागरिकान् स्वस्य मताधिकारस्य
प्रयोगस्य विषये अवगतं कर्तुं भवति।
जागरूकतां जनयितुं विहाय देशस्य
नागरिकाः राष्ट्रियमतदातादिवसस्य
माध्यमेन निर्वाचनप्रक्रियायां भागं ग्रहीतुं
अपि प्रोत्साहिताः भवन्ति। अद्यत्वे अपि
देशे बहवः जनाः सन्ति येषां मतदाता
परिचयपत्रं न निर्मितम्। एतादृशे सति
राष्ट्रीयमतदातादिवसस्य माध्यमेन
जागरूकता- अभियानं चालयित्वा
नूतनाः मतदातारः मतदातासूचौ
समाविष्टाः भवन्ति। भारतस्य निर्वाचन-
आयोगेन राष्ट्रियमतदातादिवसस्य
अवसरे अनेके कार्यक्रमाः आयोज्यन्ते।
अस्मिन्नेव दिवसे हिमाचलप्रदेशस्य
पूर्णराज्यत्वदिवसः आचर्यते। २५ जनवरी
१९७१ तमे वर्षे हिमाचलप्रदेशः
पूर्णराज्यस्य उपाधिं प्राप्तवान्।

सुभाषितम्

षड् दोषाः पुरुषेणेह हन्तव्या
भूतिमिच्छता। निद्रा तन्द्रा भयं क्रोधः
आलस्यं दीर्घसूत्रता॥

भावार्थ- अपना कल्याण चाहने वाले किसी भी व्यक्ति को यह छः अवगुण को दूर से ही त्यागने होंगे, यदि नहीं त्यागते है तो यही दुर्गुण उस व्यक्ति के पतन का कारण बनते हैं :1) आवश्यकता से अधिक नींद, 2) तन्द्रा (थकान/ सुस्ती), 3) भय, 4) क्रोध, 5) आलस्य और 6) काम को टालने की आदत

हिमसंस्कृतवार्ताः, अमितशर्मा

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकपत्रे
व्याकरणात्मक-अशुद्धिनां कृते
सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च
उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः

हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवां कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे
कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः - १७७१११

उपराष्ट्रपतिना अ
स्माकं संविधानं,
अस्माकं सम्मानम्
इत्यभियानस्य
शुभारंभो विहितः

उपराष्ट्रपतिना जगदीप-
धनखडेन अस्माकं संविधानं,
अस्माकं सम्मानम् इत्यभियानस्य
शुभारंभो विहितः। अभियानमिदं
भारतीय गणतंत्रस्य
पादोनशतवर्षपूर्ती नवदिल्ल्यां
समारब्धम्। श्रीधनखडेन
अवसरेऽस्मिन् प्रोक्तं यत् राष्ट्रम्
तान् नायकान् स्मरति, ये
विस्मरिताः आसन्। तेनोक्तं यत्
देशवासिभिः भारतं नव्यावतरणे
दृश्यते। भारतं विश्वस्य पञ्चमी
सर्वाति बृहत्तमा अर्थव्यवस्था
सञ्जाताऽस्ति शीघ्रमेव हि च
तृतीयतमं स्थानं धरिष्यति।
तेनोक्तं यत् आसंसारं
भारताभिमुखम् अस्ति। श्रीमता
धनखडेन प्रोक्तं यत् देशवासिनः
परं प्रतिभाशालिनः सन्ति,
तेषाङ्कते च न किमपि
असंभवमस्ति। अवसरेऽस्मिन्
विधि- सेवानां परिधिं वरीवर्धय
पंक्त्यान्तं स्थितं जनं यावत्
प्रापणाय महत्त्वपूर्णोपक्रमः
'न्याय सेतु' इत्यस्यापि शुभारम्भो
विहितोऽस्ति। यस्मिन् सर्वेभ्यः
न्यायः प्रतिगृहे न्यायः, नव-
भारतम्, नव-संकल्पः, विधि
जागृति अभियानादृशाः
उपक्रमाः अपि सम्मिलिताः
सन्ति। विधिमन्त्रिणा अर्जुन राम-
मेघवालेन उक्तं यत्
अद्यतनीयस्य अभियानस्य
मुख्योद्देश्यमस्ति सर्वान्
नागरिकान् यावत् न्यायस्य
सम्प्राप्तेः वरीवर्धनञ्च। तेनोक्तं
यत् संविधाने सर्वेषां समस्यानाम्
समाधानमस्ति। संविधानस्य
आधारेणैव हि त्रिशाब्दिक-
विवाहोच्छेदाद्यः सामाजिक-
कुप्रथाः समापिताः, अनुच्छेद-
सप्तत्योत्तरत्रिंशतादयश्च
निरसिताः।

नीतीशकुमारस्य उपक्रमाय 'इंडिया' गठबंधनाय बृहत् आघातः
ममता बनर्जी स्वस्य पृथक्त्वस्य घोषणां कृतवती
लोकसभानिर्वाचनं एकाकी प्रतिस्पर्धयितुं घोषणा

हिमसंस्कृतवार्ताः- कुणाल कौशिकः, मोतिहारी

पश्चिमबंगालस्य मुख्यमन्त्री ममता बनर्जी विपक्षस्य
'इंडिया' गठबन्धनाय महत् आघातं दत्तवती।
अखिलभारतीयतृणमूलकांग्रेस प्रमुखा ममता बनर्जी
बुधवासरे घोषितवती यत् तस्याः दलं तृणमूलकाङ्ग्रेस
आगामिनि लोकसभानिर्वाचने राज्ये एव प्रतिस्पर्धां
करिष्यति। सा 'इंडिया' इत्यस्य काङ्ग्रेसस्य च
प्रमुखसदस्येन सह आसनसहभागितावार्तायाम्
असफलतायाः उल्लेखं कृतवती यत् केवलं
लोकसभानिर्वाचनं प्रतिस्पर्धयितुं निर्णयं वर्तते।
बनर्जी उक्तवती यत्, "मया तेभ्यः यः कोऽपि
प्रस्तावः दत्तः, तैः सर्वे अस्वीकृतवान्" अतः वयं
बंगाले एकान्ते निर्वाचनं प्रतिस्पर्धयितुं निश्चयं
कृतवन्तः। पश्चिमबंगालस्य मुख्यमन्त्रिणः आलोचनां
कृत्वा काङ्ग्रेसनेता अधीररंजनचौधरी इत्यनेन सह
तस्याः उष्णविनिमयस्य एकदिनानन्तरं बनर्जी
इत्यस्याः घोषणा अभवत्। अधीररंजनः ममताम्
अवसरवादी इति उक्तवान् आसीत्। अखिल
भारतीयतृणमूलकांग्रेस सहायतां विना
लोकसभानिर्वाचनं प्रतिस्पर्धयितुं च चर्चा अकरोत्।
अधीरस्य एतासां टिप्पणीनाम् एकदिनानन्तरं ममता
बनर्जी महदाघातं दत्त्वा लोकसभानिर्वाचनं एकान्ते
प्रतिस्पर्धयितुं घोषितवती। 'इंडिया' गठबन्धनस्य
कृते एषः महत् आघातः अस्ति।
अखिलभारतीयतृणमूलकांग्रेस-सुप्रीमो काङ्ग्रेसपक्षे
स्वस्य अप्रसन्नतां प्रकटितवती, राहुलगान्धी
महोदयस्य कोऽपि प्रभावः नास्ति इति च
सूचितवती।

सः अवदत् यत् भव्यपुराणपक्षस्य काङ्ग्रेसेन
पश्चिमबंगालशहरे स्वस्य योजनाकृतस्य
भारतजोडोन्याययात्रायाः विषये अपि तस्यै न
सूचितम्। अधुना ममता बनर्जी इत्यस्याः निर्णयेन
लोकसभानिर्वाचने सत्ताधारी भाजपाविरुद्धं
एकीकृतमोर्चाम् उपस्थापयितुं विपक्षस्य प्रयत्नाः
बाधिताः अभवन्। उल्लेखनीयं यत् बिहारे
मुख्यमन्त्री नीतीशकुमारस्य उपक्रमेण देशस्य
अनेकविपक्षदलानाम् एकीकरणेन 'इंडिया' इत्यस्य
निर्माणं जातम्। एतस्य प्रथमा सभा पटनानगरे
अभवत्। तदनन्तरं बेङ्गलूरु-मुम्बई-दिल्ली-नगरेषु
अग्रिमवार्ताचक्रं कृतम्। परन्तु अद्यावधि न आसनः
सहभागिनः अन्तिमरूपेण निर्धारिता, न च
लोकसभानिर्वाचनार्थं विशिष्टा रणनीतिः प्रस्तुता।
विशेषतः पश्चिमबंगाल ममता बनर्जी इत्यनेन सह
काङ्ग्रेस-वामपक्षयोः वार्तायां कोऽपि महत्त्वपूर्णः
उपक्रमः नासीत्, तदनन्तरं इदं गठबन्धनं महत्
आघातं प्राप्तवान्।

पञ्चसप्ततितमस्य गणतन्त्रदिवसस्य पथसञ्चलनं महिलाभ्यः समर्पितमस्ति-प्रधानमन्त्रिः

प्रधानमन्त्रिणा नरेन्द्रमोदिना पञ्चसप्ततितमं
गणतन्त्रदिवसं विशिष्टं इति सम्बोधयता उक्तं यत्
अस्य वर्षस्य पथ सञ्चलनं महिलाभ्यः समर्पितमस्ति।
राष्ट्रिय बालिका दिवसस्यावसरे बालिकानां
भूमिकायाः प्रशंसां कुर्वता प्रधानमन्त्रिणा उक्तं यत्
बालिकासु समाजे देशे च परिवर्तनोपयोगि
परिवर्तनमानेतुं क्षमता विद्यते। प्रधानमन्त्री
नरेन्द्रमोदी स्वीयनिवासस्थाने प्रदर्शनाः कलाकारैः,
नेशनल् कैडेट कोर इत्यस्य अभ्यर्थिभिः,
राष्ट्रियसेवायोजनाया स्वयंसेवकैश्च सह
साक्षात्कारमकरोत्। प्रधानमन्त्री मोदी पञ्चविंशतिः
देशेभ्यः युवविनिमयकार्यक्रमस्य कैडेट-जनान्
समेत्य गणतन्त्रदिवसस्य जनजातीय-
अतिथिभिस्सहापि अमिलत्। प्रधानमन्त्रिणा देशस्य
विकासे यूनां महत्त्वम् इत्यस्मिन् प्रकाशं प्रक्षेपयता
उक्तं यत् अमृतकाले यूनां उर्जा देशं नूतनदिशां
प्रदास्यति। प्रधानमन्त्रिणा देशस्य प्रगतौ
जननायकस्य कर्पूरी ठाकुरस्य योगदानस्यापि प्रशंसा

कृता, अपि च उक्तं यत् जननायकस्य जीवनं सर्वेषां

कृते प्रेरणास्पदं वर्तते। येन स्वजीवनं निर्धनानां
वञ्चितानां च उत्थानाय समर्पितमिति। नव दिल्लीयाः
कर्तव्यपथे गणतन्त्रदिवसे प्रायः षड्विंशत्यः
आकृतयः भागं गृह्णन्ति। राज्येभ्यः,
केंद्रशासितराज्येभ्यश्च षोडश, मन्त्रालयेभ्यः,
विभागेभ्यः, संस्थाभ्यश्च दशरथप्रदर्शन्यः कर्तव्यमार्गे
पथ संचलनं करिष्यन्ति। तेषु राज्येषु
अरुणाचलप्रदेशः, हरियाणा, मणिपुरः, मध्यप्रदेशः,
ओडिशा, छत्तीसगढः, राजस्थानम्, महाराष्ट्रम्,
आन्ध्रप्रदेशः, लद्दाखः, तमिलनाडुः, गुजरातः,
मेघालयः, झारखण्डः, उत्तरप्रदेशः, तेलङ्गानादयश्च
सन्ति।

एचपीटीयू- हमीरपुरम्: हिमाचल- तकनीकी- विश्वविद्यालये द्वयुपाधिकार्यक्रमयोः अनुमोदनम्, कार्यकारी-परिषदः गोष्ठ्यां निर्णयः

हिमसंस्कृतवार्ता:- हमीरपुरम्।

हिमाचलप्रदेश- प्राविधिक- विश्वविद्यालयः हमीरपुरम् इत्यत्र द्वयुपाधि-कार्यक्रमाः आरभ्यन्ते। अस्मात् सत्रात् आरभ्य छात्राणां कृते द्विगुण-उपाध्याः सुविधा भविष्यति। गतदिवसे कुलपतेः प्रो. शशिकुमारधीमतः अध्यक्षतायां आयोजिते शैक्षणिकपरिषदः ३३ तमे सत्रे राष्ट्रियशिक्षानीति- २०२० अन्तर्गतं विश्वविद्यालये द्वयुपाधि- प्रारम्भस्य प्रस्तावः अनुमोदितः। अनुमोदनानन्तरं छात्राः विश्वविद्यालयसहिताः सम्बन्धितशैक्षिकसंस्थासु विज्ञानस्नातक-व्यापारप्रशासनस्नातकोत्तर (बीएस-एमबीए) तथा विज्ञानस्नातक- स्नातकोत्तरपदवी (बीएस-एमएस) च प्राप्तुं शक्नुवन्ति। शैक्षणिकपरिषद् जवाहरलालनेहरू अभियांत्रिकी महाविद्यालयसुन्दरनगरे, द्रवीय- अभियांत्रिकी- महाविद्यालये बन्दलाबिलासपुरे च शोधकेन्द्राणाम् आरम्भस्य अनुमोदनम् अकरोत्। अधुना अभियांत्रिकी महाविद्यालयद्वये पीएचडी अध्ययनं आरभ्यते। एतस्य विषये परिषदः समितिं निर्माय नियमनिर्णयस्य निर्देशं दत्तवती अस्ति। अभियांत्रिकीक्षेत्रे शोधप्रवर्धनार्थं द्वयोः महाविद्यालययोः पीएचडीकार्यक्रमाः आरभ्यन्ते इति कुलपतिः अवदत्।

धर्मशालाः ७७४३ पौंगजलबन्धः प्रभाविताः जनाः ६२ वर्षाणाम् अनन्तरम् अपि भूमिं न प्राप्तवन्तः

हिमसंस्कृतवार्ता:- धर्मशाला।

पौंग-जलबन्ध-प्रभाविताः ७७४३ परिवाराः ६२ वर्षाणाम् अनन्तरम् अपि भूमिं प्राप्तुं न शक्नुवन्तः। अद्यापि एतानि कुटुम्बानि द्वारं द्वारं बाधानां प्रत्यक्षीकरणं कर्तुं बाध्यन्ते। अस्मिन् विषये गतदिवसे उपायुक्तकार्यालयस्य परिसरे काङ्गडा-सांसदः किशनकपूरस्य अध्यक्षतायां सभा आयोजिता। पौंगविस्थापितानां जनानाम् आश्रयार्थं पुनर्वासार्थं च आयोजितायाः समीक्षासभायाः अध्यक्षतां कुर्वन् कपूरः अवदत् यत् राजस्थाने अद्यापि भूमिः न प्रदत्ता येषां पौंगविस्थापितानां जनानां कृते एकसमयनिवासद्वारा समाधानं प्राप्तुं योजना अपि सज्जीभवितव्या। बीबीएमबी प्रशासनाय जलसंसाधनमन्त्रालयस्य विद्युत्मन्त्रालयस्य च सचिवैः सह संयुक्तसमागमं कृत्वा पौंगविस्थापितानां जनानां लम्बितप्रकरणानाम् निराकरणाय निर्देशः दत्तः। कपूरः अवदत् यत् काङ्गडामण्डलस्य विभिन्नेषु उपमण्डलेषु २०७२२ परिवाराः पौंगजलबन्धस्य निर्माणेन प्रभाविताः अभवन्। एतेषु १६,३५२ जनानां कृते भूमिप्रदानस्य प्रक्रिया आरब्धा, राजस्थानस्य ८६०९ प्रभावितपरिवारेभ्यः कृषियोग्यभूमिः प्रदत्ता। ७७४३ प्रभावितपरिवारेभ्यः भूमिप्रदानस्य प्रकरणानि अद्यापि लम्बितानि सन्ति। एतेषां प्रकरणानाम् शीघ्रं निस्तारणार्थं समुचितपदं ग्रहीतुं तेन निर्देशः दत्तः। पौंगविस्थापितानां लम्बितप्रकरणानाम् समये निस्तारणार्थं राजस्थानस्य राजस्वाधिकारिभिः सह प्रतिमासं सभाः भवेयुः इति सांसदः अवदत्। आयुक्त आश्रय-पुनर्वास फतेहपुरद्वारा निर्मिताः अभिलेखाः अपि राजस्थानसर्वकाराय उपलभ्यन्ते। उपायुक्त डॉ. निपुणजिन्दलः अवदत् यत् पौंगजलबन्ध प्रभावितानां जनानां राजस्वस्य अभिलेखः सज्जीकृतः अस्ति। विस्थापितानां जनानां पुनर्वासार्थं प्रशासनेन प्रभावी पदानि अपि क्रियन्ते। पौंगजलबन्धनिष्कासितानां सञ्चिका उन्नयनार्थं बस्तीकार्यालयं प्रेषिता अस्ति।

मुख्यमन्त्री महोदय! "भवान् एव अस्माकं अभिभावकः", इति सर्वकारः ग्रामस्य द्वारे कार्यक्रमे अवदन् निराश्रिताः बालकाः

हिमसंस्कृतवार्ता:- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः।

हमीरपुरजनपदस्य बिझ्झीक्षेत्रे आयोजितस्य सर्वकारः ग्रामस्य द्वारे कार्यक्रमस्य अन्तर्गतं संवादस्य अवसरे मुख्यमंत्री सुख-आश्रय-योजनायाः लाभार्थिनः अस्यै कल्याणकारी-योजनायै मुख्यमन्त्रिणः सुखविन्दरसिंहसुक्खोः आभारः प्रकटितः। लाभार्थी रजीनाबेगम अवदत् यत् देशस्य इतिहासे एतादृशी योजना केनापि न चिन्तिता। अद्य भवतः आशीर्वादेन अहम् शिक्षास्नातक (B.Ed.) करोमि, तदर्थं सः मुख्यमन्त्रीम् अपि धन्यवादं दत्त्वा अवदत् यत् निराश्रितबालानाम् उत्तरदायित्वं कोऽपि न ग्रहीतुम् इच्छति, परन्तु भवान् अस्माकम् अभिभावकः अस्ति।

मुख्यमन्त्रिणः पृष्ठे सति रजीना अवदत् यत् सा पूर्ण शिक्षणशुल्कं, ४००० रूप्यकाणां कोशधनं च प्राप्नोति। अस्मिन् विषये मुख्यमन्त्री अवदत् यत् वर्षे एकवारं भ्रमणस्य अपि आयोजनं भविष्यति। अन्यः लाभार्थी विकासः अपि अस्याः योजनायाः कृते मुख्यमन्त्रिणं प्रति आभारं प्रकटयन् सुख-आश्रययोजनायाः लाभं गृहीत्वा अद्य स्वगृहस्य निर्माणं कुर्वन् अस्ति इति अवदत्। यदा मुख्यमन्त्री अवदत् यत् स्थायी गृहं निर्मायते तदा विकासः अवदत् यत् आम् महोदय, भवतः साहाय्येन उत्तमं गृहं निर्मितं भवति।

राजस्वलोका- न्यायालयानां स्थापनायाः अपि स्थानीयजनैः अतीव प्रशंसा कृता। राजेन्द्र वर्मा इत्यनेन उक्तं यत् राजस्वविषयाणां समये निस्तारणं राज्यसर्वकारस्य एकः अद्वितीयः उपक्रमः अस्ति। सः ग्रामे स्वस्य भूमिं विभक्तवान्, तं दृष्ट्वा ग्रामस्य अन्ये परिवाराः चापि भूमिं विभक्तुम् अग्रे आगच्छन्ति। सर्वकारस्य एतेन उपक्रमेण ग्रामेषु युद्धानि न्यूनीभवन्ति विभागाश्च उत्तरदायी भविष्यन्ति।

यत्र अजीतसिंहः अवदत् यत् तकसीम-इन्तकालयोः कार्य बहुकालं यावत् लम्बितम् अस्ति, परन्तु राज्यसर्वकारस्य उपक्रमात् एतत् कार्यं दशपञ्चदशदिनान्तरे एव सम्पन्नम्। आपदा राहतसंकुलस्य लाभार्थिनी मीनाकुमारी इत्यनया उक्तं यत्, तस्याः गृहं प्रचण्डवृष्ट्या पतितम् अधुना त्रिलक्षरूप्यकाणाम् अंशं प्राप्य गृहस्य पुनर्निर्माणं क्रियते। सा अवदत् यत् मुख्यमंत्री महोदय, यदि भवान् क्षतिपूर्तिं ७ लक्षरूप्यकाणि न वर्धयति स्म तर्हि सम्भवतः अस्माकं गृहं कदापि न निर्मितं स्यात्। तस्मिन् एव काले रविन्द्रसिंहः अवदत् यत् प्रत्येकं राज्येन एतादृशः मुख्यमन्त्री प्राप्तव्यः, यतः निर्धनानाम् साहाय्यार्थं तस्य प्रयत्नाः अत्यन्तं प्रशंसनीयाः सन्ति। सः अवदत् यत् आपदा-राहत-सङ्कुलस्य अन्तर्गतं तेषां गृहनिर्माणार्थम् आर्थिकसाहाय्यं अपि प्राप्यते।

मुख्यमंत्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः - विदेशेषु अपि हिमाचलीयुवभ्यः सर्वकारः जीविकां प्रदास्यति राज्यसर्वकारः

हिमसंस्कृतवार्ता- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः।

मुख्यमंत्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः श्रम-रोजगारविभागाय हिमाचलीयुवभ्यः विदेशेषु कार्यावकाशान् अन्वेष्टुं निर्देशं दत्तवान्। सः नियुक्ताणां सुविधायै कुशलजनशक्तिसम्बद्धानि सम्पूर्णानि विवरणानि अंकीयं कर्तुं पृष्ठवान्। इजरायल्-स्कैण्डिनेवियन्-देशेषु चिकित्सा-नर्सिङ्-कर्मचारिणां याचना वर्धिता इति अवदत्। पर्यटनस्य स्थानीयजनानाञ्च सुविधां दृष्ट्वा रज्जुमार्गस्थापनार्थं अतिरिक्तस्थलानि चिह्नितव्यानि। सुक्खुः अवदत् यत् बीजलीमहादेव-रोपवे-निर्माणार्थं केन्द्र-राज्यसर्वकारयोः मध्ये एमओयू-पत्रं कृतम् अस्ति, एषा परियोजना अद्वितीया भविष्यति। गतदिवसे प्रशासनिकसचिवानां साप्ताहिकसभायां मुख्यमन्त्री प्रत्येकमासस्य अन्तिमदिनद्वये राजस्वस्य लोकन्यायालयस्य च आयोजनं कर्तुं निर्देशं दत्तवान्।

इतकालस्य ६५,००० तः अधिकाः लम्बितप्रकरणाः, तकसीमस्य च ४,००० तः अधिकाः प्रकरणाः अद्यावधि न्यायालयेषु निस्तारिताः सन्ति। राजीवगान्धी स्टार्टअप योजनायाः अन्तर्गतं सौर ऊर्जा परियोजनानां स्थापनायाः अपि च मत्स्यपालनस्य कृते आर्थिकसहायता प्रदत्ता भविष्यति। वन मित्राणां नियुक्तिप्रक्रिया वनविभागे प्रचलति, शारीरिकपरीक्षा अपि आगामिमासस्य प्रथमसप्ताहात् आरभ्यते।

शिमलायाम् आधारभूतसंरचनाविकासाय १०० कोटिरूप्यकाणां व्ययः भविष्यति तन्निजालात् मुक्तिः भविष्यति

हिमसंस्कृतवार्ता- शिमला।

राज्यसर्वकारः राज्ये पर्यटनमहत्त्वयुक्तानां स्थानानां सौन्दर्यीकरणाय, आधारभूतसंरचनानां सुदृढीकरणाय च निरन्तरप्रयत्नाः कुर्वन् अस्ति। विश्वस्तरस्य पर्यटनस्थलानां सज्जीकरणाय समग्रविकासाय प्राथमिकता दीयते। मुख्यमंत्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः गतदिवसे पर्यटकानां स्थानीयजनानाञ्च सुविधायै शिमलानगरस्य आधारभूतसंरचनानां अधिकसुदृढीकरणाय विस्ताराय च १०० कोटिरूप्यकाणां अनुमोदनं कृतवान्। सः अवदत् यत् शिमलानगरे ५५ कोटिरूप्यकाणां व्ययेन भूमिगतरूपेण विद्युत्रेखाः निर्मायन्ते। एतेन नगरे प्रचण्डहिमपातस्य, प्रतिकूलवातावरणस्य च समये अपि उपभोक्तृभ्यः अबाधितविद्युत्पूर्तिः सुनिश्चितः भविष्यति। सः अवदत् यत् राज्यसर्वकारस्य एषः प्रयासः न केवलं शिमलानगरस्य सौन्दर्यीकरणं वर्धयिष्यति अपितु नगरस्य पुरातनरूपस्य पुनर्स्थापने अपि साहाय्यं करिष्यति। मुख्यमंत्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः अवदत् यत् शिमलानगरस्य वृत्तमार्गस्य विकासाय विस्ताराय च ४५ कोटिरूप्यकाणि व्ययितानि भविष्यन्ति। एतेन मार्गेषु वाहनानां सुचारुगत्या स्थानीयजनानाम् पर्यटकानां च सुविधा भविष्यति। जनानां सुविधायै वृत्तमार्गात् सर्वाः बाधाः दूरीकर्तुं लोकनिर्माणविभागाय अपि निर्देशं दत्तवान्। मुख्यमंत्री उक्तवान् यत् राज्यसर्वकारेण राज्ये पर्यटकानाम् आकर्षणार्थं विविधाः योजनाः आरब्धाः, पर्यटकानाम् आगमनं वर्धमानं दृष्ट्वा तेषां सुविधायै आवश्यकताः आधारभूतसंरचनाः विकसिताः सन्ति।

हिमाचल - विधानसभा बजटसत्रम् : 14 फरवरीतः आरभ्यते हिमाचल- विधानसभायाः आय-व्ययकं सत्रम्, अधिसूचना निर्गता

हिमसंस्कृतवार्ता- शिमला।

चतुर्दशतमायाः हिमाचलप्रदेशविधानसभायाः बजटसत्रं १४ फरवरीतः भविष्यति। अस्मिन् विषये प्रदेशराजभवेन बुधवासरे अधिसूचना प्रसारिता अस्ति। एतत् चतुर्दशसभायाः पञ्चमं सत्रं भविष्यति। राज्यपालस्य अनुमोदनानन्तरं सत्रस्य तिथिः प्रकाशिता अस्ति। मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंह सुखुः १७ फरवरी दिनाङ्के आय-व्ययकं प्रस्तोस्यति। विधानसभायाः सत्रम् २९ फरवरीपर्यन्तं भविष्यति। चतुर्दशसभायाः एतत् पञ्चमं अधिवेशनम् इति उल्लेखनीयम्।

यूनां वंचितवर्गाणां च विषये भविष्यति सर्वकारस्य ध्यानम्

हिमाचलप्रदेशस्य मुख्यमन्त्रिणः सुखविन्दरसिंहसुखुः वित्तमन्त्रीरूपेण द्वितीयं बजटं भविष्यति। २०२३ तमे वर्षे पूर्वं सः स्वस्य बजटं हरितबजटरूपेण प्रस्तुतवान् आसीत्। अस्मिन् वर्षे देशे लोकसभानिर्वाचनमपि भवति। एतादृशी परिस्थितौ सर्वकारः बजट-मध्ये एतादृशाः घोषणाः कर्तुं प्रयतते, यस्य प्रत्यक्षः प्रभावः राज्यस्य जनानाम् उपरि भविष्यति। मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुखुः पूर्वमेव अनेकाः नवीनयोजनाः बजटे आनयितुं चर्चा कृतवान् अस्ति।

राज्यपालस्य सम्बोधनेन भविष्यति बजटसत्रस्य आरम्भः

राज्यपालस्य शिवप्रतापशुक्लस्य सम्बोधनेन हिमाचलप्रदेशविधानसभायाः बजटसत्रस्य आरम्भः भविष्यति। राज्यपालस्य सम्बोधनं १४ फरवरी दिनाङ्के अपराह्णे १२:३० वादने भविष्यति। तदनन्तरं शोकसंवेदना ततः विधायिकाकार्यं आरभ्यते। हिमाचलप्रदेशविधानसभायाः बजटसत्रस्य विस्तृतविवरणं अधुना प्रतीक्षितमस्ति। हिमाचलप्रदेशसर्वकारस्य एतत् बजटं समाजस्य अन्तिमवर्गं यूनः च आकर्षयिष्यति इति विश्वासः अस्ति। एतदतिरिक्तं अस्मिन् बजटे अपि अर्जनसम्पदां वर्धयितुं सर्वकारः आह्वानस्य सम्मुखीकरणं कर्तुं गच्छति।

भारतीय-टेनिस-क्रीडकः रोहनबोपन्ना पुरुषयुगलवर्गे उन्नततमस्थानधर्ता

भारतीय-टेनिस-क्रीडकः रोहनबोपन्ना पुरुषयुगलवर्गे उन्नततमस्थानधर्ता सर्वाति आयुष्मान् क्रीडकः सञ्जातोऽस्ति, सः सम्प्रति त्रिचत्वारिंशत्वर्षदेशीयोऽस्ति। अनेन क्रीडकेन अस्ट्रेलियादेशीयेन मैथ्यू एडबडेन इत्यनेन सह सम्मिल्य ऑस्ट्रेलियन ओपन इत्यस्याः स्पर्धायाः उपान्तचक्रे अर्जेन्टिना देशस्य युगलं षट्त्वतुः-सप्त-षट् इत्यङ्कन्तरालाभ्यां पराजितम्। स्पर्धायाः अन्तिमदिनं यावत् श्रीबोपन्ना त्रिंशदुत्तरत्रिंशतदिनाधिक-त्रिंशत्वारिंशत्वर्षीयः भविष्यति। सञ्च चत्वारिंशत् वर्षाधिकेभ्यः क्रीडकेभ्यः प्रेरयिष्यति च।

'संजय लीला भंसाली' इत्यस्य 'इंशा अल्लाह' इति चलचित्रे शाहरुखखानः दृश्यते

हिमसंस्कृतवार्ता:- जगदीश डाभी, मुम्बई।

प्राप्तवार्तानुसारं 'संजयलीला भंसाली' इत्यस्य 'इंशा अल्लाह' इति चलचित्रम् अद्यकाले वार्तायां वर्तते। अस्य चलचित्रस्य विषये निरन्तरं वार्ताः आगच्छन्ति। पूर्वं सलमानखानः इंशाअल्लाह इति चलचित्रं कर्तुं गच्छति इति वार्ता आगता आसीत्। परन्तु पश्चात् सृजनात्मकभेदस्य कारणात् सलमानः तत् कर्तुं न अस्वीकृतवान्। ततः वार्ता आगता यत् सलमानस्य अस्वीकारस्य अनन्तरं संजयलीला भंसाली इत्यनेन शाहरुखखानस्य कृते चलचित्रस्य प्रस्तावः कृतः।

प्राप्तसमाचारानुसारं शाहरुखस्य इंशा अल्लाह इति चलचित्रस्य पटकथा रोचते स्म किन्तु सः तत् कर्तुं न अस्वीकृतवान्। शाहरुखः अवदत् यत् सः पर्दायां अतिशयेन रोमान्स इति कृतवान् अधुना सः किमपि भिन्नं कर्तुम् इच्छति। अधुना च वार्ता आगच्छति यत् शाहरुखखानः संजयलीला भंसाली इत्यस्य एतत् चलचित्रं कर्तुं गच्छति। एबीपी-वार्ता इत्यस्य सूत्रैः पुष्टिः कृता यत् शाहरुखः इदानीं संजयलीला भंसाली इत्यस्य चलचित्रं कर्तुं गच्छति। अधुना पुष्टीकृतं यत् शाहरुखः अतीव शीघ्रमेव इंशा अल्लाह इति चलचित्रे दृश्यते। प्राप्तसमाचारानुसारं संजयलीला भंसाली शीघ्रमेव इंशाअल्लाह-चलचित्रस्य घोषणां कर्तुं गच्छति।

अयोध्यायां मूर्तिः प्राणप्रतिष्ठा महोत्सवे गोमन्तकराज्यस्य एकमेव सन्त प्रतिनिधिरूपैः ब्रह्मेशानन्दाचार्याणाम् उपस्थितिः प्राणप्रतिष्ठायां महोत्सवे पन्तप्रधाननरेन्द्रमोदिभ्यः दत्तः आशीर्वादः

हिमसंस्कृतवार्ता:- जगदीश डाभी, उत्तर प्रदेशः।

अयोध्यायां गोमन्तकस्य प्रतिनिधित्वं कुर्वन् अत्यन्तमानन्दम् अनुभवामि। राष्ट्रसन्तः सद्गुरु ब्रह्मेशानन्दाचार्य स्वामिवर्याणां सक्रिये यशस्वीनेतृत्वे च गोमन्तकात् ये कारसेवकाः अयोध्यां आन्दोलनार्थं आगताः आसन् तैः ये कष्ट पीडा ऊढवन्तः ते अद्य फलिताः भवन्ति। एकस्मिन् समये "रामलला हम आयेगे, मंदिर वहीं बनायेगे!" इति उद्घोषणा कुर्वन् आसन् मात्र तेषां स्वप्नम् अद्य साकारं भवति। प्रभु श्री रामचन्द्रः अयोध्याम् आगत्य प्रतिष्ठापितः। भारतवर्षस्य सांस्कृतिकगतगौरवस्य एषा प्राणप्रतिष्ठा भवति, देशस्यास्माकं वैभवम्, आदरणीयाः प्रधानमन्त्रिणः नरेन्द्रमोदिनः एतेषां शुभकरकमलाभ्याम् अद्य विधिवत् प्राणप्रतिष्ठां सुसम्पन्ना। महोत्सवेऽस्मिन् हिन्दुभिः सह मुस्लिम, जैन, सिक्ख, सर्वधर्माणां जनाः सहभागिनः आसन्। श्रीरामाणाम् आदर्शं किमर्थं? तर्हि रामः सर्वेषां भवति। देशोऽस्माकं सर्वैः सह अग्रे गच्छेयुः तं वयं रामराज्यम् इति सम्बोधयामः। इत्थं संबोधनं पद्मश्री विभूषिताः सद्गुरु ब्रह्मेशानन्दाचार्य स्वामिवर्याः कृतवन्तः।

अयोध्यायां श्रीराममन्दिरस्य निर्माणं भूत्वा जनवरी मासे २२ दिनाङ्के देशस्य यशस्वी प्रधानमन्त्रिणः नरेन्द्र मोदिनः शुभकरकमलाभ्यां मूर्तिं प्राणप्रतिष्ठा समारोहः सोत्साहं सुसम्पन्नः अभवत् तदनन्तरं माध्यमैः सह संवादं कुर्वन् आसन्।

अग्रे पूज्य स्वामिवर्याः अवदन् यत् पञ्चशतवर्षाणां प्रदीर्घकालानन्तरं श्रीरामस्य जन्मभूमौ मन्दिरं निर्माणं भवति च तदर्थं कियत् पर्यन्तं सङ्घर्षं कृतवन्तः? विषयेऽस्मिन् चिन्तनं करणीयः इति आवश्यकता वर्तते। अयोध्याभिः सह सर्वत्र अद्य राममयम् आह्लाददायकम्, आनन्ददायकं च वातावरणं भवति। तथैव अद्य अयोध्यायां रामराज्यस्य मुहूर्तम् अकुर्वन्। कुट्यां आसीत् प्रभु श्रीरामः किन्तु अद्य भव्य-दिव्यमन्दिरे प्रतिष्ठापितं, तत् क्षणं दृष्ट्वा आनन्दाश्रुभिः नेत्रे पूरिते। गोमन्तकार्थं दिनमिदम् अथवा एषः महोत्सवः एवम् अर्थं महत्वस्य आसीत् यत् श्रीरामस्य आदर्शं पुरतः संस्थाप्य वयं पश्यामः तर्हि गोमन्तकराज्ये सर्वधर्मस्य लोकाः एकत्रितं भूत्वा कार्याणि कुर्वन् दृश्यन्ति। वयं सर्वे भारतीयाः देशार्थं एकत्रिताः सम्भवामः। एवं पूज्य स्वामिभिः उद्बोधनं कृतवन्तः।

अस्मिन् भव्ये दिव्ये च समारोहे देशवासिनः सहस्राधिकसंख्याकाभिः सन्तमहन्तानां पावन- उपस्थितिः अयोध्याम् आसीत्। अस्मिन् ऐतिहासिकमहोत्सवे श्री रामजन्मभूमितीर्थक्षेत्रद्रस्टद्वारा श्रीदत्तपद्मनाभपीठम्, पीठाधीश्वराः पद्मश्री विभूषिताः सद्गुरु ब्रह्मेशानन्दाचार्य स्वामिवर्यान् विशेषम् आमन्त्रितं कुर्वन् आसीत्। समस्त गोमन्तकीयाः हिन्दूधर्माभिमानिभिः द्वारा पूजनीयाः स्वामिवर्याः अस्मिन् मूर्तिं प्राणप्रतिष्ठापनस्य ऐतिहासिकमहोत्सवे गोमन्तकतः (गोवातः) एकमेव सन्तः उपस्थिताः आसन्। मूर्तिः प्राणप्रतिष्ठामहोत्सवस्य सुसम्पन्नानन्तरं पन्तप्रधानाः नरेन्द्र मोदिनः सन्त-महताम् अभिवादनं कुर्वन् आसन्। सद्गुरु ब्रह्मेशानन्दाचार्य स्वामिवर्याणां च आशीर्वादः सुसम्पादितवन्तः। उत्तरप्रदेशस्य माननीयाः मुख्यमन्त्रिणः योगी आदित्यनाथाः एतेषां नेतृत्वे सर्वकारः अधिकारद्वारा गोमन्तकराज्यात् राज्य- अतिथयः इति मत्वा पूज्य स्वामिवर्याणां विशेषशासकीयस्वरूपेण अधिकृतरीत्या आदरातिथ्यं कुर्वन्तः आसन्।

अमेरिका- यू. के. इत्येताभ्यां राष्ट्राभ्यां यमनदेशस्य हौसी इत्यस्य संस्थानं विरुध्य संयुक्ताक्रमणम्

अमेरिका- यू. के. इत्येताभ्यां राष्ट्राभ्यां यमनदेशस्य हौसी इत्यस्य संस्थानं विरुध्य संयुक्ताक्रमणस्य एका नूतना श्रृंखला समारब्धाऽस्ति । एतानि आक्रमणानि अस्ट्रेलिया, बहरीन, कनाडा, नीदरलैण्ड च देशानां समर्थनेन सह क्रियन्ते । एतानि आक्रमणानि अष्टानां हौसी- इत्यस्य स्थानानाम् उपरि आसन् । तत्र कारणञ्च आसीत् यत् एतैः उपद्रविभिः रक्तसागर-क्षेत्रस्य सीञ्चः उल्लंघनेन सह ततः वाणिज्यिक गतिविधिषु लगानां जलपोतवाहनानामुपरि आक्रमणादिकञ्च । ईरान-समर्थिताः हौसी इत्येते तानि जलचर बृहद् वाहनानि लक्ष्यीकुर्वन्तः आसन्, येषां विषये उच्यते एन यत् तानि इजराइलेन पश्चिमदेशीय सह सम्बद्धानि सन्तीति । जनवरी मासस्य एकादशदिनतः यू.के. यू.एस इत्येताभ्यां आक्रमणाभियानं समारब्धम् । अनेकविधा हानिः हौसी इत्यस्म सञ्जातमस्ति । भारतं सर्वमपि गतिविधिं निकषा प्रेक्षते, यदावश्यकी भविष्यति तच्च समाचरिष्यति ।

सर्वेऽपि जनाः सर्वेषु क्षेत्रेषु बालिकानां समृद्धक्षमतां जानन्ति-प्रधानमन्त्रिः

प्रधानमन्त्रिणा नरेन्द्रमोदिना बालिकानाम् अदम्यभावनया सह समुपलब्धीनां प्रशंसा कृता । एकस्मिन् संचारतन्त्रजाले प्रासारिते सन्देशे प्रधानमन्त्रिणा लिखितं यत् सर्वेऽपि जनाः सर्वेषु क्षेत्रेषु बालिकानां समृद्धक्षमतां जानन्ति । प्रधानमन्त्रिणा अग्रे उक्तं यत् प्रत्येकस्यां बालायां एक परिवर्तननिर्मात्री वसति, या हि देशं समाजञ्च परिष्करोति । प्रधानमन्त्रिणा उक्तं यत् गतदशकात् प्रशासनं एकस्य एतादृशस्य राष्ट्रस्य निर्माणाय नैकविधप्रयासान् समाचरति, यत्र प्रत्येकस्यै बालायै प्रशिक्षणस्य, वरीवर्धनस्य, प्रस्फुटनस्य च अवसराः प्रदास्यन्ते ।

इलाहाबाद-विश्वविद्यालयस्य भौतिकी-विभागे तेन व्याख्यातृत्वेन कार्यम् अनुसृतम् (resumed) (पुनरारम्भम् इत्यर्थः) [१] । १९३४ तमे वर्षे देहली-विश्वविद्यालये भौतिकविभागाध्यक्षत्वेन सः भौतिकविषयाध्यापनम् आरभत । तस्मिन् काले देहली-विश्वविद्यालयस्य विज्ञानविभागः 'कश्मीरि गेट' इत्याख्ये विस्तारे आसीत् । विज्ञानविभागस्य प्रयोगशालायां पर्याप्तसाधनानि नासन् । विश्वविद्यालयाय बी एस् सी-कक्षां यावदेव पाठयितुं मान्यता आसीत् । परन्तु ततः दौलतसिंहेन कार्यभारे स्वीकृते सति अनेकानि सकारात्मकानि परिवर्तनानि विश्वविद्यालये, विज्ञानविभागे च अभूवन् । १९४२ तमे वर्षे दौलतसिंहः भौतिकविभागस्य व्याख्यातृत्वेन नियुक्तः । उपकुलपितेः सहयोगेन दौलतसिंहः नवीनस्य भौतिकविभागस्य सुचारुस्थापनाम् अकरोत् । प्रथमे वर्षे भौतिकविभागे केवलं पञ्च छात्राः आसन्, ये १९४४ तमे वर्षे उत्तीर्णाः । दौलतसिंहस्य सततपरिश्रमेण भौतिकविभागे प्रयोगशाला सम्पन्नतां गता । विद्यार्थिनां विविधविषयाणां विकासार्थं दौलतसिंहः सर्वदा तत्परः भवति स्म । सः निश्चितकालावधौ उत्तमान् भौतिकविज्ञानिनः प्रयोगशालां प्रति आहूय विशेषवर्गणाम् आयोजनं करोति स्म । तेन प्रयोगशालया उचितविकासः साधितः । ये विज्ञानिनः तां प्रयोगशालां प्रति मार्गदर्शनाय गतवन्तः, तेषु पी एम् एस् बकेट् (PMS Blackett), निल्स् बोह्र (Niels Bohr), पि एम् एम् धिरक् (PAM Dirac), पी कापिट्झा (P Kapitza), आई प्रिगोगिन् (I Prigogine), सि वि रामन् (CV Raman), एच् जे भामा (H.J. Bhabha), एम् एन् साहा (M.N. Saha), के एस् कृष्णन् (K.S Krishnan) च अन्तर्भवन्ति । सक्रियं विज्ञानविभागं चालयन् सः विभिन्नेषु विषयेषु अनेकान् शोधप्रबन्धान् प्राकाशयत् । तेषु विषयेषु भौतिकशास्त्रं (physics), खगोलीयभौतिकशास्त्रं (astrophysics), प्लास्मा-भौतिकशास्त्रं (plasma physics), चुम्बकीय-विज्ञानं (magneto hydrodynamics), क्वोन्टम् इलेक्ट्रोडायनामिक्स् (quantum electrodynamics), रिलेटिविक् क्वोन्टम् स्टेटेस्टिक्स् (relativistic quantum statistics) च मुख्याः विषयाः आसन् । देहलीविश्वविद्यालये दौलतसिंहस्य कार्यस्य प्रशंसा सर्वैः विज्ञानिभिः, विद्यार्थिभिः, विश्वविद्यालयैः, भारतसर्वकारेण च कृता । दौलतसिंहस्य कार्यं दृष्ट्वा १९४८ तमे वर्षे भारतसर्वकारः देहलीविश्वविद्यालयं न्यवदेयत् यत्, डॉ. दौलतसिंहः भारतस्य विज्ञानपरामर्शकः भवेत् इति । एवं त्रिभ्यः वर्षेभ्यः डॉ. दौलतसिंहः भारतसर्वकारस्य रक्षामन्त्रालयस्य कार्यं सँल्लग्नः अभवत् ।

दौलतसिंहःकोठारी

दौलतसिंहकोठारी भारतस्य प्रसिद्धः वैज्ञानिकः । १९६१ तमात् वर्षात् दशवर्षाणि यावत् सः विश्वविद्यालयानुदानायोगस्य अध्यक्षपदं व्यभूषयत् । १९६४ तमे वर्षे सः राष्ट्रियशिक्षायोगस्यापि अध्यक्षः आसीत् । प्रशासकीयसेवायै १९६२ तमे वर्षे सः पद्मभूषणं, १९७३ तमे वर्षे च पद्मविभूषणं प्राप्नोत् ।

जन्म, परिवारश्च

१९०६ तमस्य वर्षस्य जुलाई-मासस्य षष्ठमे (६/७/१९०६) दिनाङ्के राजस्थानराज्यस्य उदयपुरे दौलतसिंहस्य जन्म अभवत् । तस्मिन् काले उदयपुरं मेवाडराज्यस्य अङ्गभूतम् आसीत् । दौलतसिंहस्य पिता फतेहलाल कोठारी शिक्षकः आसीत् । तस्य ज्येष्ठः पुत्रः दौलतसिंहः । दौलतसिंहस्य अन्ये त्रयः भ्रातरः, एका भगिनी च आसन् । १९१८ तमे वर्षे अष्टात्रिंशत् (३८) वर्षीयः फतेहलाल-महोदयः दिवङ्गतः । तस्मिन् काले दौलतसिंहः द्वादशवर्षदेशीयः (१२) आसीत् । ज्येष्ठपुत्रे सति पितुः निधनोत्तरं गृहदायित्वं दौलतसिंहस्योपरि आपतितम् । दौलतसिंहस्य माता जैनमतानुयायिनी आसीत् । सा सर्वदा अन्येषां साहाय्यार्थं तत्परा भवति स्म । दौलतसिंहस्य जीवने तस्य मातुः प्रभावः प्रत्यक्षः आसीत् । डॉ. दौलतसिंहस्य पत्न्याः नाम सुजाता आसीत् । तयोः त्रयः पुत्राः आसन् । तेषां नामानि क्रमेण लक्ष्मणसिंहः, ललितः, प्रतापसिंहश्च । लक्ष्मणसिंहः देहली-विश्वविद्यालये सेवानिवृत्तः प्राध्यापकः ।

शिक्षणम्

दौलतसिंहस्य प्राथमिकं शिक्षणम् उदयपुरे एव अभवत् । ततः फतेहलाल इत्यस्य शिरमल बापना इत्याख्यः मित्रं स्वपुत्रेण सह अध्ययनं कर्तुं दौलतसिंहम् आह्वयत् । शिरमल बापना इत्येषः इन्दोरराज्यस्य मुख्यमन्त्री आसीत् । प्राथमिकशिक्षणोत्तरं दौलतसिंहस्य माध्यमिकशिक्षणम् इन्दौर-नगरे आरब्धम् । १९२२ तमे वर्षे महाराजा शिवाजीराव-उच्चविद्यालयात् दौलतसिंहः मैट्रिक्यूलेशन-परीक्षायाम् उत्तीर्णः । इन्दौर-नगरे माध्यमिकशिक्षणं समाप्य सः उदयपुरं प्रतिगम्य इन्टर्मिडियेट्-कक्षायाः अध्ययनं प्रारभत । १९२४ तमे वर्षे 'राजपूत बोर्ड'-मध्ये सः प्रथमक्रमेण इन्टर्मिडियेट्-परीक्षायाम् उत्तीर्णः अभवत् । तस्यां परीक्षायां सः भौतिकशास्त्रं, रसायनं, गणितम् इत्येतेषु त्रिषु विषयेषु विशेषयोग्यतां प्राप्नोत् । इन्टर्मिडियेट्-परीक्षायाम् उत्तमप्रदर्शनत्वात् मेवाड-राज्यस्य महाराजात् प्रतिमासं पञ्चाशतः (५०) रूप्यकाणां लब्धछात्रवृत्तिः सः इलाहाबाद-विश्वविद्यालये अध्ययनम् अकरोत् । तस्मिन् काले इलाहाबाद-विश्वविद्यालयस्य भौतिकीविभागाध्यक्षः डॉ. मेघनादः आसीत् । तस्य मार्गदर्शने दौलतसिंहः बी एस् सी, एम एस् सी इत्येते पदव्यौ प्राप्नोत् । १९२६ तमे वर्षे 'बी एस् सी'-पदवीं, १९२८ तमे वर्षे च 'एम एस् सी'-पदवीं सः अलभत ।

वृत्तिः

'एम एस् सी'-पदवीप्राप्तः दौलतसिंहः इलाहाबाद-विश्वविद्यालयस्य भौतिकविभागे एव व्याख्यातृत्वेन वृत्तिं प्रारभत । तत्र वर्षद्वयं यावत् अध्याप्य सः उच्चशिक्षणं प्राप्तुम् इङ्ग्लैण्ड-देशम् अगच्छत् । तस्य कृते युनाइटेड् प्रोविन्स्-इत्याख्यां राज्यसर्वकारस्य छात्रवृत्तिं, मेवाडराज्यात् ३५०० रूप्यकाणां वृद्धिविहीनम् ऋणं च सः अलभत । १९३० तमे वर्षे सः इङ्ग्लैण्ड-देशम् अगच्छत् । तत्र केम्ब्रिज्-विश्वविद्यालयस्य केवेन्डिश्-प्रयोगशालायां सः अर्नेस्ट रदरफोर्ड इत्याख्यस्य मार्गदर्शनं प्राप्य विद्यावाचस्पतिः (Phd) अभवत् । डॉ. मेघनादस्य कथनेन दौलतसिंहः अर्नेस्ट रदरफोर्ड-महोदयस्य समीपं गतवान् आसीत् । केम्ब्रिज्-विश्वविद्यालयात् विद्यावाचस्पतिः भूत्वा दौलतसिंहः भारतं प्रत्यागच्छत् । यतः विदेशगमनात् प्राक् सः इलाहाबाद-विश्वविद्यालये पाठयन्नासीत्, अतः १९३३ तमे वर्षे

दौलतसिंहकोठारी

राष्ट्रियशिक्षायोगः

राष्ट्रियशिक्षायोगः भारतीयशिक्षायोगः इत्यपि प्रसिद्धम् । १९६४ तमे वर्षे यदा भारतसर्वकारः भारतीयशिक्षायोगस्य रचनाम् अकरोत्, तदा डॉ. दौलतसिंहं तस्य आयोगस्य अध्यक्षं न्ययुङ्क्त [२] । डॉ. दौलतसिंहः तस्मिन् पदे वर्षद्वयम् आसीनः । तस्य आयोगस्य अन्येषु सदस्येषु भगवान् सहाय, एस् चक्रवर्ती, एम् एल् धर, एम् वि माथुर, जि पार्थसारथि इत्यादयः प्रमुखाः । तेन आयोगे "शिक्षायाः, राष्ट्रस्य च विकासः" (Education and National Development) इत्याख्यं वृत्तम् (report) उपस्थापितम् । स्वतन्त्रे भारते सम्भवतः सर्वाधिकमहत्त्वपूर्णेषु प्रलेखेषु अन्यतमस्य तस्य वृत्तस्य चर्चा सर्वत्र भवति । तस्य प्रलेखस्य चर्चनीयविषयेषु मुख्यौ विषयौ समानविद्यालयव्यवस्था, स्नातकोत्तरं यावत् मातृभाषया शिक्षणम् इत्येतौ आस्ताम् । १. भाषानीतिः - शिक्षायाः सर्वेषु चरणेषु प्रादेशिकभाषाः एव शिक्षामाध्यमं स्यात् । (प्रारम्भिकस्तरे मातृभाषायै एव सर्वाधिकं महत्त्वं दीयते ।) तस्य उद्देश्यस्य पूर्त्यै निश्चितस्य, सुनियोजितस्य, समयबद्धस्य च कार्यक्रमस्य रचना करणीया । आङ्ग्लभाषा संसारेण सह अस्माकं सञ्चारस्य मुख्यमाध्यमम् अस्ति । सा आधुनिकवैज्ञानिकयुगस्य वर्धमानं ज्ञानं प्राप्तुम् अपि मुख्यसाधनम् अस्ति । अतः अस्माभिः आङ्ग्लभाषायाः पठनपाठने प्रात्साहनं दातव्यम् । अन्यान्ताराष्ट्रियभाषाणाम् अपि बहुधा पठनं, पाठनं च भूयात् । तासु भाषासु मुख्यतया रूसी, स्पेनिश, फ्रेन्च्, जर्मनी इत्यादयः भाषाः अन्तर्भवन्ति । राष्ट्रियस्तरे सम्पर्कभाषात्वेन हिन्दीभाषा प्रोत्साहनीया । तथा च येषु क्षेत्रेषु हिन्दीभाषा सम्भाषणभाषा नास्ति, तेषु क्षेत्रेषु हिन्दीभाषायाः अध्यापनाध्यापनं प्रोत्साहनीयम् । भारतस्य सर्वाः राष्ट्रियभाषाः सम्पर्कजालिकायाः निर्माणे सहायभूताः भवितुम् अर्हन्ति । अतः सर्वेषु क्षेत्रेषु हिन्दीभाषायाः अध्यापनक्षेत्राणि भवेयुः । शालासु, माध्यमिकविद्यालयेषु च त्रिभाषीयव्यवस्था स्यात् । द्वितीयायाः भाषायाः पाठनं षड्वर्षाणि यावत्, तृतीयायाः भाषायाः अध्यापनं (न्यूनाति न्यूनं) वर्षत्रयं स्यात् । उच्चतरमाध्यमिकचरणे भाषाणाम् अध्यापनं स्यात् । तथा च यावत् पर्यन्तं कयाचित् भाषया सह विद्यार्थिनाम् अन्तरङ्गसम्बन्धः स्थापितः न स्यात्, तावत् पर्यन्तं विश्वविद्यालयचरणे न कस्यापि भाषायाः अध्यापनम् अनिवार्यं स्यात् । २. सामान्यशालाप्रणाली - साम्प्रते काले सम्पन्नवर्गे, निर्धनवर्गे च सामाजिकी, आर्थिकी च विषमता दरीदृश्यते । देशे एकत्र उच्चकोट्याः शिक्षणसंस्थाः सन्ति, यत्र आर्थिक-सामाजिकदृष्ट्या सम्पन्नवर्गः गच्छति । अपरत्र सर्वकारेण चाल्यामानाः संस्थाः सन्ति, यत्र सामान्यतः निर्धनवर्गः गच्छति ।